

Victor Cojocaru, Christof Schuler (editori), *Die Aussenbeziehungen pontischer und kleinasiatischer Städte in hellenistischer und römischer Zeit*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2014, 312 p. (inclusiv 14 hărți și 7 tabele).

Volumul care cuprinde lucrările prezentate în cadrul Colocviului Româno-German de Epigrafie și Istorie „Relații externe ale orașelor pontice și microasiatice în perioada elenistică și romană”, desfășurat la Constanța în perioada cuprinsă între 20 și 24 septembrie 2010, a apărut în anul 2014 cu generosul sprijin al colegilor de la Comisia pentru Istorie Veche și Epigrafie München a Institutului Arheologic German. Este rodul unei colaborări exemplare dintre această instituție, Institutul de Arheologie Iași și Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. Tradiția unor manifestări de acest gen este subliniată chiar de editorii volumului, care amintesc încă din prefață că dialogul istoricilor români cu cercetarea științifică internațională a avut loc chiar și în pofida impedimentelor de natură politică din trecut.

În acest context au fost abordate de către autori subiectele legate de relațiile externe ale orașelor pontice și microasiatice în perioadele elenistică și romană, cu referiri la aspecte de ordin politic general, dar și la cele de ordin punctual, privind prezența unor cetățeni din Pont în alte centre economice și culturale din zona vizată.

Spațiul Mării Negre, cu coloniile sale grecești, a fost tratat în literatura de specialitate occidentală pentru o lungă perioadă de timp ca zonă limitrofă, secundară, a lumii antice. Excepțiile notabile de la această atitudine nu au determinat însă până în prezent o schimbare substanțială de viziune în acest domeniu. Din această cauză sunt imperios necesare contribuții ale specialiștilor care să detalieze în mod autentic imaginea lumii antice din spațiul pontic, eliberată de orice fel de prejudecată sau exagerare. În acest sens este însă necesar ca abordarea temei să țină cont de trei condiții: cunoștințe aprofundate ale istorigrafiei, conștientizarea că spațiul pontic este o componentă integrantă a lumii greco-romane, precum și renunțarea la tradițiile etnocentrice (scitice, tracice sau în general estice). Acest din urmă deziderat a fost tratat anterior în cadrul unui proiect de cercetare al dr. Victor Cojocaru – *Relațiile Sciției și Sciției Mici cu alte regiuni ale lumii grecești și romane conform izvoarelor epigrafice (până în sec. III d.Chr.)*, care constituie de altfel punctul de plecare pentru premisele actualului volum.

Pentru a ilustra complexitatea și dinamica evoluțiilor politice, economice și culturale în care au fost implicate în antichitate orașele din spațiile geografice pontic și egeean, cercetarea recentă utilizează din ce în ce mai intens conceptul de rețea, originar indeosebi din domeniile sociologiei și științelor economice. Deși istoria veche nu dispune de multitudinea de informații necesare pentru o astfel de abordare, acest concept este totuși adecvat pentru analiza relațiilor externe, în care diverșii participanți sunt consecvent considerați părți ale unui întreg complex. Oricum, contribuțiile cuprinse în acest volum pot fi considerate ca fiind elemente de detaliu, constitutive ale unui tablou mult mai vast.

În *Relațiile Bizanțului cu orașele Pontului Stâng în epoca elenistică: războiul pentru emporion-ul Tomis*, Adrian Robu subliniază că acest conflict a avut și cauze locale, legate de comerțul și relațiile Bizanțului cu orașele de pe litoralul vestic al Mării Negre. Prin sprijinul acordat Tomisului, locuitorii Bizanțului au dorit să arate că pot asigura securitatea comercianților, împiedicând în același timp o supraîmpozitare și subliniind o apartenență a orașului lor la lumea pontică. Există argumente pentru a presupune că în această înfruntare au fost implicate și câteva triburi tracice, ceea ce îi conferă o importantă valență pe plan regional.

R. Malcolm Errington pleacă în considerațiile sale asupra contactelor dintre *Roma și Marea Neagră în sec. II a.Chr* de la tratatul dintre Pharnakes din Pont cu Chersonesul Tauric, încheiat cel mai probabil în anul 179 a.Chr. Autorul analizează culisele respectării intereselor romane din acest spațiu, menționate în document pentru o perioadă atât de timpurie.

Victor Cojocaru cercetează în *Relațiile orașelor grecești de pe litoralul de nord al Mării Negre în epocile elenistică și romană conform izvoarelor epigrafice* atât relațiile personale, cât și pe cele statale dintre Tyras, Olbia, Chersones și orașele bosporane din diverse perspective. Mai ales izvoarele epigrafice permit recunoașterea unor relații economice, sociale, politice și religioase ale apoikiilor din nordul Mării Negre între ele, dar și cu numeroase alte orașe și regiuni.

Ligia Ruscu urmărește *Relațiile cu caracter privat și oficial dintre persoane și state, referitor la orașele grecești vest-pontice în perioadele elenistică și romană*, raportându-se la Istros, Tomis, Callatis, Dionysopolis, Odessos, Mesambria și Apollonia, la care se adaugă pentru epoca imperială Anchialos. Aceste *poleis* par să fi cultivat mai degrabă relații cu regiuni din afara bazinului Mării Negre decât între ele.

Mădălina Dana se referă la *Elevi și profesori din Pontul Euxin în străinătate, conform izvoarelor epigrafice*, menționând călătoriile acestora în spațiul egeean și mediteranean, din epoca clasică până în cea romană. Lucrarea subliniază faptul că mediul pontic nu poate fi considerat în aceste perioade ca un spațiu izolat, ci ca parte a unei comunități cu valori identice.

Maria Bărbulescu și Livia Buzoianu tratează despre *Educație, cultură și religie în lumina a două inscripții inedite din Tomis și din teritoriul său*, argumentând că educația tinerilor din Tomis corespundea celei din celelalte orașe pontice și deci standardului culturii gimnaziale general valabile. O a doua inscripție, de pe o stelă funerară, are o semnificație inedită prin aceea că menționează pentru prima oară un cetățean milesian, Timotheos, sculptor care a realizat lucrarea respectivă.

Alexandru Avram discută *"Libertatea" Tomisului în epoca imperială*, referindu-se la alte două documente epigrafice, care contribuie cu noi detalii la istoria orașului Tomis în epoca imperială timpurie. Prima inscripție se referă la inaugurarea de către magistrați a unei clădiri cu prilejul *"redobândirii libertății"*. Cea de-a doua inscripție este un decret fragmentar din perioada augustană, referitor la una dintre instituțiile Tomisului.

Florian Matei-Popescu se referă despre *Orașele grecești vest-pontice și armata romană*, tratând aspectele militare ale politicii romane din această regiune, de la începuturi și până la sfârșitul sec. III p.Chr.

Johannes Nollé cercetează fenomenul mitului întemeierii în *Perseus și Andromeda la Deultum*. O colonia romană la Marea Neagră și referința la un mit grecesc despre marginea lumii. Mituri de acest fel erau în antichitate un mijloc important pentru constituirea unor identități colective, a unor legături de rudenie între orașe. Autorul face referință la reprezentarea zeităților grecești amintite pe monede de la Deultum, colonie întemeiată în epoca romană, și la mărturiile despre vehicularea acestui mit în mediul oriental elen.

Ursula Kunnert și Christian Marek prezintă noile lor cercetări privind *Kaunos și Samothrake – fragmente ale unei relații*. Noile inscripții descoperite la Kaunos în Caria documentează legăturile orașului cu templul și cu polis-ul de la Samothrake în sec. III a.Chr., calificate ca fiind de "prietenie", chiar și de "rudenie", în pofida distanței apreciabile dintre cele două locații.

Christof Schuler încheie seria de studii cu *Tratate între poleis mici în epoca elenistică: symmachia dintre Arykanda și Tragalassos*. Autorul prezintă un tratat dintre cele două mici orașe liciene, încheiat la începutul sec. II a.Chr. în timpul scurtei faze de stăpânire seleucidă asupra provinciei. Locuitorii din Tragalassos sunt considerați ca fiind nu numai aliați, ci și *proxenoi* sau "frați" ai Arykandei, pentru a exprima legătura deosebit de apropiată dintre cele două centre. Exemplul arată cât de flexibil puteau combina orașele grecești diverse instrumente de politică externă pentru a face față unei situații concrete

Volumul este publicat în condiții grafice foarte bune, inclusiv materialul fotografic, dificil de realizat, mai ales pentru inscripții. Deși materialul cartografic nu are dimensiuni care exced formatul paginilor, acesta poate fi ușor integrat ca informație. Din punct de vedere al conținutului și metodologiei aplicate la elaborarea lucrărilor, acestea se plasează la nivelul actual al stadiului cercetărilor, adăugând o substanțială cantitate de informații inedite în peisajul relațiilor externe ale orașelor pontice și microasiatice.

Considerăm că prin publicarea volumului de față comunitatea științifică dispune de un instrument de lucru extrem de util pentru viitoare analize privind subiectul, atingându-și scopul propus.

Constantin CHERA*

* Constantin CHERA: Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța; anroed@hotmail.com.